

בס"ד, י"ג אייר התשפ"ו

מנחות ק"ט – בית חוניו, פסול כהנים שחטאו, וטבעה של השררה

שאלות:

1. אורי התחייב להקריב עולה בבית חוניו, ועשה כך, האם הוא חייב כרת?

נדר להקריב בבית חוניו (משנה וגמרא)

המשנה דנה באדם שמתנה את נדרו בכך שהקרבן יוקרב ב"בית חוניו" (מקדש שהקים חוניו בן שמעון הצדיק במצרים):

- מי שאמר "הרי עלי עולה" – חייב להקריב אותה במקדש בירושלים. ואם הקריבה בבית חוניו, לא יצא ידי חובת הבאת נדרו.
 - אבל האומר "הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוניו" – לכתחילה חייב להביאה לירושלים. אבל אם עמד והקריב אותה בבית חוניו – יצא ידי נדרו.
 - דין דומה נאמר בניזיר: האומר "הריני נזיר על מנת שאגלח (ואביא קרבנות) בבית חוניו" – לכתחילה יבוא לירושלים, אבל אם גילח בבית חוניו – יצא.
 - רבי שמעון חולק על שני הדינים וסובר שכל נדר שנתלה בהקרבה בבית חוניו הוא לא נדר בכלל, והבהמה נשאר חולין (כי אדם לא נודר בדבר שלא ראוי להקרבה במקדש).
- הגמרא שואלת למה המשנה אומרת ש"יצא" אם הקריב בבית חוניו? הרי שחיטה מחוץ למקדש היא "הריגה" של הבהמה ושחיטה בחוץ, ולא קרבן, איך זה פוטר אותו מהנדר?
- רב המנונא מתרץ שמשמעות התנאי בבית חוניו היא, שהאדם נדר עולה על מנת שלא יהיה חייב באחריותה אם יהרוג אותה. ברגע ששחט אותה בבית חוניו, הוא בעצם "איבד" אותה, וכיוון שהתנה מראש שהוא לא אחראי להבאת אחרת – הוא נפטר מהתחייבותו. (ולמרות זאת, על עצם שחיטת החוץ הוא ענוש כרת).
 - רבא מקשה על התירוץ הזה, איך נסביר את המקרה של נזירות, לפי התירוץ הזה צריך לומר שכאילו הוא נדר נזירות, שאם הוא יגלח בבית חוניו, הוא לא יתחייב להביא את קרבנותיו. אבל זה בלתי אפשרי והוא לא יוכל לסיים את הנזירות?
 - לכן רבא מתרץ: שהאדם בכלל לא התכוון לקרבן מחייב אלא ל"דורון" (מתנה). הוא אמר לעצמו: "אם אפשר להקריב קרוב לביתי בבית חוניו – אטרח, אבל לא אטרח ואצטער עד ירושלים". לכן, אם עשה זאת במצרים, נדרו הסתיים ולא חלה עליו חובת עלייה לירושלים. וכנ"ל הוא לא התכוון לנדור נזירות אם יהיה לו טורח. ולפי רבא הוא גם לא חייב כרת משום שחוטי חוץ.
 - והגמרא אומרת שלגבי המקרה של נזירות באמת גם רב המנונא מסכים לתירוץ של רבא. ולגבי המקרה של הקדיש עולה, גם רבי יוחנן וגם הברייתא בגמרא מסכימים דווקא עם רב המנונא שהוא חייב כרת.

2. שמעון כהן השתחוה לעבודה זרה, וחזר בתשובה, הוא יכול לחזור לשרת בבית המקדש?

פסול כהנים שחטאו בעבודה זרה או בבית חוניו (משנה וגמרא)

- המשנה אומרת שכהן שביצע עבודת קרבנות בבית חוניו (שלדעת התנא במשנה לא נחשב עבודה זרה), ובוודאי כהן ששימש לעבודה זרה, נפסל מלעבוד בבית המקדש שבירושלים. הדין נלמד מהפסוקים בספר מלכים.
- הכהנים האלה נחשבים כבעלי מומים לעניין העבודה. אבל למרות שהם פסולים להקריב על המזבח, הם עדיין נחשבים כהנים לעניין אכילת קדשים, והם חולקים בקדשים יחד עם אחיהם הכהנים הכשרים.
- **רב יהודה אומר** בגמרא, שכהן שרק שחט בהמה לעבודה זרה (ושב בתשובה) – קרבנו במקדש נשאר כשר והוא לא נפסל. כי שחיטה לא נחשבת "שירות", שהרי גם אדם זר שהוא לא כהן כשר לשחוט במקדש.
- **רב יצחק בר אבדימי אומר** שהדין הזה נלמד מהפסוקים בספר יחזקאל, שאומרים שהלויים שהתרחקו מאת ד' ושרתו לפני הגילולים (עבודה זרה), ייענשו מידה כנגד מידה והם לא יחזרו לשרת בבית המקדש אלא ישרתו את השומרים שמופקדים לשמור את הבית. והם כן יוכלו לשחוט את העולה והזבח, כי זה לא שרות.
- **רב נחמן ורב ששת** נחלקו במספר עבודות לעבודה זרה, בשאלה האם הכהן שעבד אותם נפסל לצמיתות, ובכולם **רב ששת** פוסל **ורב נחמן** מכשיר:
 - **זריקת דם לעבודה זרה בשוגג**: **רב ששת** למד מהפסוק שראינו שאומר על הלויים "והיו...למכשול עוון" שגם מכשול (טעות בשוגג) נחשב לחטא שפוסל. אבל **רב נחמן** מכשיר, כי לדעתו רק חטא במזיד ("עוון") גורם לפסול. והוא קורא את הפסוק למכשול של עוון.
 - **רב נחמן** לומד את דעתו מהברייתא שלומדת מהפסוק שנאמר על עבודה זרה בשגגה, 'זכפר הכהן על הנפש השגגת בחטאה בשגגה'. שאפילו נפש כהן, מקריב את קרבנו שלו ומתכפר על ידי עצמו, שהמילים 'בחטאה בשגגה' מתפרשות כלפי הכהן. והוא מדייק שמדובר בזריקה, כי בשחיטה זה אפילו במזיד.
 - **שחיטה במזיד כששב בתשובה**: **רב ששת** פוסל, כי לדעתו ברגע שהכהן שחט במזיד לעבודה זרה הוא הפך ל"משרת" שלה. אבל **רב נחמן** מכשיר, כי שחיטה היא לא פעולת שירות. וגם כאן **רב נחמן** לומד את דעתו מברייתא, אבל **רב ששת** מפרש אותה אחרת.
 - **השתחוויה והודאה**: **רב ששת** פוסל את הכהן גם אם רק השתחווה לעבודה זרה או הודה בה בפיו שהיא אלוהיו (בלי מעשה הקרבה). אבל **רב נחמן** סובר שהכהן לא נפסל לאחר שחזר בתשובה.
- הגמרא מסבירה שהיה צורך לפרט את המחלוקת בכל שלושת הנושאים (זריקה, שחיטה והודאה), כי לא ניתן היה ללמוד מקרה אחד מהשני:
 - אם היינו שומעים רק על זריקה, היינו חושבים ש**רב ששת** פוסל רק בה כי היא "שירות" גמור, אבל בשחיטה במזיד ושב בתשובה, הוא יודה ל**רב נחמן**.
 - ואם היינו שומעים רק על שחיטה, היינו חושבים שהוא פוסל רק כי זה מעשה אקטיבי, אבל בהשתחוויה (שאינן בה "עבודה") הוא יקל.

- ואם היינו שומעים רק על השתחוואה, היינו חושבים שהוא פוסל רק כי יש בה מעשה, אבל בהודאה בפה (דיבור בלבד) הוא יקל. לכן היה צריך להדגיש ש**רב ששת** פוסל בכולם אפילו בקל שבהם ו**רב נחמן** מכשיר בכולם, אפילו בחמור.
3. אהוד רץ לכהונה שניה כראש העיר, למה הוא צריך את כאב הראש הזה?

טבעה של השררה

ממשנתינו משתמע שמקדש חוניו במצרים לא היה נחשב עבודה זרה, הגמרא מביאה את הרקע ההיסטורי להקמת "בית חוניו" במצרים, ואת הדיון האם המזבח שם הוקם לשם עבודה זרה או לשם שמים:

- בשנה האחרונה לחייו, שמעון הצדיק חזה שימות, כי ביום הכיפורים נכנס איתו לקודש הקדשים דמות זקן לבוש שחורים שלא יצא איתו (בניגוד לכל שנה שהיה מלווה בדמות לבושה לבנים שיצאה). שמעון הצדיק ביקש שחוניו ישמש תחתיו ככהן גדול.
 - לפי גרסת **רבי מאיר**: שמעי (אחיו הגדול של חוניו) קינא בו. הוא רימה את חוניו והדריך אותו ללבוש בגדי נשים ("אונקלי וצילצול") לעבודה. שמעי אמר לכהנים שחוניו נדר לאשתו לעבוד בבגדים שלה, והכהנים רצו להרוג את חוניו על ביזיון המקדש. חוניו ברח למצרים והקים שם מזבח לעבודה זרה. חכמים למדו מכאן שאם שמעי כל כך התקנא למרות שעוד לא עלה לשררה, קל וחומר למי שהגיע לשררה, שמאד קשה לו לוותר עליה.
 - לפי גרסת **רבי יהודה**: חוניו סירב למלוך כי שמעי היה גדול ממנו, אבל לאחר מכן חוניו התחרט וקינא בשמעי. חוניו הוא זה שרימה את שמעי ללבוש בגדי נשים. הכהנים רצו להרוג את חוניו שגרם לביזיון הזה, והוא ברח למצרים והקים מזבח לשם שמים. לפי הגירסה הזו חכמים למדו קל וחומר מחוניו, שאפילו שהוא ויתר על השררה, כל כך התקנא בה, מי שרודף אחריה בודאי קשה לו לותר עליה.
 - **המזבח במצרים: רבי יהודה** מביא ראייה מפסוק בישעיהו ("בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַד' בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם"), שמעיד שהמזבח במצרים היה מוקדש לאלוהי ישראל. **רבי מאיר** לא מקבל את הראיה, לדעתו, הפסוק מתייחס לבני מלכים שבאו עם צבא סנחריב, ולאחר מפלת סנחריב חזקיהו השביע אותם שלא לעבוד ע"ז, והם הלכו למצרים ובנו שם מזבח לשם ד', ולא מדובר על בית חוניו.
- באותו עניין הגמרא מביאה ברייתא עם דבריו של **רבי יהושע בן פרחיה**: שבתחילה, כל מי שהיה אומר לי "עלה לגדולה" (להיות נשיא), הייתי כועס עליו כל כך עד שהייתי מוכן לכפות אותו לפני אריה.
- אבל עכשיו, לאחר שטעמתי את טעם השררה, כל מי שיגיד לי לרדת ממנה – אני כועס עליו ומוכן להטיל עליו קומקום של מים חמים.
- שהרי שאול המלך בהתחלה התחבא בין הכלים וברח מהמלוכה, אבל ברגע שנעשה מלך – הוא רדף אחרי דוד וביקש להורג אותו כדי לשמור על כיסאו.